

Jozef Weyns, telg uit een landbouwersfamilie

Jozef Weyns had een levendige belangstelling voor de geschiedenis van zijn familie. Zo reconstrueerde hij zijn stamboom en verzamelde hij zoveel mogelijk gegevens over zijn voorgelacht. In diverse publicaties vertelde hij over de resultaten van deze zoektocht naar zijn voorouders, die al meer dan tien generaties lang in Heist-op-den-Berg woonden. Jozef zou zijn leven lang aan zijn geboortestreek verknocht blijven.[1]

Hijzelf werd te Heist geboren in 1913. Tijdens zijn jeugd jaren was hij bezig met landbouw en leerde hij de traditionele levenswijze op het platteland en de waarde van de natuur kennen. Het zou hem de rest van zijn leven blijven boeien. Dankzij zijn scherpe verstand kon Weyns hogere studies doen. Eerst behaalde hij het diploma van onderwijzer aan de normaalschool te Lier, daarna studeerde hij af als licentiaat in de Kunstgeschiedenis aan de Gentse universiteit. In 1946 promoveerde hij tot doctor in de Kunstgeschiedenis. Daarmee was een solide basis gelegd voor een opmerkelijke loopbaan.

De families Weyns en De Hoef

In de parochieregisters van de huidige gemeente Heist-op-den-Berg, toen nog een uitgesproken landelijke gemeente gelegen tussen Lier en Mechelen in de provincie Antwerpen, zocht Weyns zijn voorouders.[2] Zoals dat past, beginnen we met de afkomst in vrouwelijke lijn.

Over de geschiedenis van de familie van Weyns' moeder Frederica Cecilia ('Silleke') De Hoef zijn we vrij goed ingelicht. Die was afkomstig uit Heist-op-den-Berg, waar Jozef de Hoef voor zijn zoon Jan (Jozef Weyns' grootvader langs moederzijde) in 1872 op het gehucht Goor een huis bouwde. Jan De Hoef was er tegelijk herbergier, landbouwer en klompenmaker. Vandaar dat zijn afspanning de naam 'In den Egger' meekreeg, naar een werktuig dat wordt gebruikt om klompen uit te hollen. Aan dit stamhuis bewaarde Jozef Weyns goede herinneringen: 'Dit stamhuis, met alle kenschetsende bijgebouwen van het kleine Kempische huis (bakhuis, varkenskot, huiskes, Hollandse schuur, biehuis, bornput), met mispelen en vele geuren zwarte Sint-Jansbessen, bezat merkwaardig veel aantrekkelijke atmosfeer. De geuren vooral zijn me bijgebleven, van honing, Sint-Jansbessen en huiskes.'[3]

Zijn grootmoeder aan moederszijde Maria De Hoef-Van Oisterwijk (1855-1907) heeft Weyns nooit persoonlijk gekend. 'Ik ken haar alleen van het portret waarop zij verschijnt als een echte Kempische, zorgzame, arme boerenvrouw, onder haar witte koof of katoenen bollekenmuts', getuigde hij.[4] Toch kon hij geregeld over haar schrijven dankzij de verhalen die zijn moeder Frederica Cecilia De Hoef over haar vertelde. Zijn opstel 'Hoe grootmoeder boterde' is

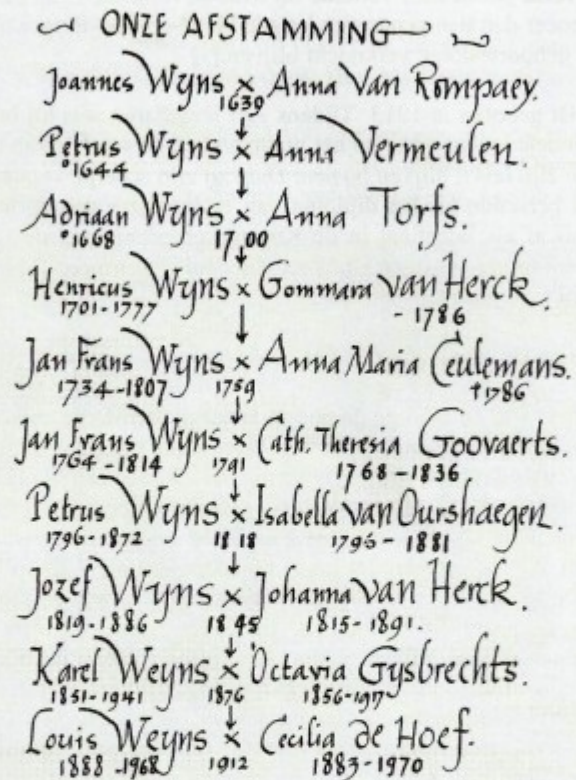
[1] O.a.: *Het verhaal van ons huis*, p. 27-34; *Trouw blijven aan het geboortehuis*, p. 69-78. Zie voor de verdere annotatie: 'Bibliografie van dr. Jozef Weyns'. In: *Achter de traditie. Op zoek naar een levend verleden. Leven en werk van Jozef Weyns*. Antwerpen, 2008, p. 203-263.

[2] Ter gelegenheid van de 100ste geboortedag in 1951 van zijn grootvader Karel Weyns stelde Jozef een stamboom op die tot elf generaties teruggaat. Deze is bewaard in: Archief van Paula Mijlemans (APM), nr. 2, samen met andere documenten over zowel zijn eigen voorouders als die van zijn echtgenote. In zijn veldboeken maakte hij eveneens aantekeningen hierover; kopieën in hetzelfde dossier. Doodsbrieven en -prentjes van talrijke familieleden in: (APM), nr. 1. Zie ook: R. Vertommen, *Kwartierstaat van Dr. Jozef Weyns (1913-1974)*, p. 93-97.

[3] J. Weyns, *Trouw blijven aan het geboortehuis*, p. 72.

[4] J. Weyns, *Haard en Heem*, p. 75. Over dergelijke hoofddeksels publiceerde hij trouwens een artikel waarin zijn grootmoeder ter sprake komt: J. Weyns, *Heistse Heemdrecht*, p. 64-71.

volledig aan grootmoeder gewijd. Hierin verhaalt Weyns dat zijn eigen moeder zo goed boter kon maken omdat ze de methode van zijn grootmoeder overnam. De boterstande[5] van beiden bleef hij dan ook zorgvuldig bewaren.[6]

In 1951 was het honderd jaar geleden dat grootvader Karel Weyns het levenslicht zag. Ter dier gelegenheid werd bovenstaande geslachtslijst opgesteld.

Bij zijn opzoekingen naar zijn afkomst langs vaderszijde kwam Jozef Weyns uiteindelijk terecht bij Joannes Wjns[7] die in 1639 huwde met Anna Van Rompaey. De volgende generaties zou de familie Wjns in Heist woonachtig blijven en er aan de kost komen als landbouwers.

[5] Houten ton waarin de aangedikte melk werd gestoten tot boter.

[6] J. Weyns, *Haard en Heem*, p. 75-80. Manuscript en typoscript in: Archief van Jozef Weyns (AJW), nr. 762.

[7] De schrijfwijze van de achternaam zou pas bij de geboorte van Jozefs grootvader, Karel, veranderen in Weyns. Zijtakken van de familie zouden 'Wjns' blijven heten.

De oude hoeve van de familie Weyns in Heist-Goor

Joannes' afstammeling Jan Francis Wijns bouwde in het Heistse gehucht Goor een bakstenen hoeve met strooien dak, die de komende generaties zou uitgroeien tot de stamhoeve van de familie. Naar Kempense traditie werd de hoeve gedateerd in de balk boven de open haard. In deze stamhoeve prijkte daar het jaartal 1791. Petrus Wijns, zoon van Jan Wijns, was een man met aanzien: hij bezat 7 hectaren grond en was tevens gemeenteraadslid. Tot een stuk in de twintigste eeuw bewoonden telgen van de familie Weyns de voorvaderlijke stamhoeve. In 1943 maakte Jozef een tekening van het interieur. In zijn standaardwerk *Volkshuisraad in Vlaanderen* nam hij de stamhoeve Weyns als voorbeeld van een Zuid-Kempische boerderij en beschreef hij gedetailleerd het meubilair. Zijn gehechtheid aan dit pand blijkt uit het slot: *'Dat ik bovenstaand brokje familiegeschiedenis, dat mij al jaren in de pen zat, hier nu kan inlassen, betekent wat voor mijn gemoed.'*^[8]

Op slechts enkele boogscheuten verwijderd van de hoeve bezat de familie Wijns de afspanning 'In Holland', waar veekoopmannen en hun dieren op weg naar de markt in Mechelen konden overnachten. De eerste beroepservaring deed Jozefs grootvader Karel trouwens nog op met het vervoeren van runderen naar de Mechelse markt, alvorens hij in 1883 'In Holland' overnam. Hier werd in 1888 Louis Weyns geboren, de vader van Jozef.

Deze laatste bewaarde zelf mooie herinneringen aan 'In Holland' en hij bleef dan ook levenslang nauw verbonden met de afspanning en zijn geboortegrond:

^[8] J. Weyns, *Volkshuisraad in Vlaanderen*, p. 1213-1218.

'Mijn vader is in 1888 in hetzelfde 'In Holland' geboren, en wij, zijn kinderen, hebben van dat sfeervol oord, van zijn mensen en dingen, een diepe indruk behouden. Reeds als kind hadden wij het nog onklare, nog onbewuste maar weldoende gevoel dat dit ons stamhuis was, waar de omgeving met waardering naar opkeek. Hoe meer ge de eigen familiegeschiedenis, de plaats en de mensen uit eigen stamhuizen kent, des te meer geraakt ge aan uw geboortestreek gehecht. De liefde tot de voorouders, tot de familie, wordt overgedragen op het heem waaruit ge stamt.'^[9]

De familie Weyns. In 't midden Louis Weyns (1888-1968) en Cecilia De Hoef (1883-1970)

Grootvader Karel Weyns en zijn echtgenote Maria Gijsbrechts kregen niet minder dan 13 kinderen. Eén van hen was dus de vader van Jozef: Frans Lodewijk (Louis) Weyns, geboren op 29 april 1888 in Heist-Goor. Hij ging eveneens aan de slag als landbouwer en leerde Frederika Cecilia De Hoef kennen, afkomstig uit hetzelfde gehucht. In juni 1912 huwden ze te Heist en gingen ze voorlopig wonen in een klein huis langs de steenweg van Heist naar Schriek. Hier kwam op 4 april 1913 een eerste zoon ter wereld, die de namen Jozef Ambroos meekreeg. Anderhalf jaar later volgde een tweede - en laatste - kind: Ernest. Tot slot van dit stukje familiegeschiedenis kan voor de volledigheid vermeld worden dat de beide 'stamhoeves' intussen verdwenen zijn; zowel moeders familieafspanning 'In den Egger' als de voorvaderlijke hoeve uit 1791 werden afgebroken in 1963. De hardbalk uit laatstgenoemde hoeve prijkt nu in de rode hal van Ter Speelbergen.

Sam Van Clemen & Sofie Wauters

^[9] J. Weyns, *Trouw blijven aan het geboortehem*, p. 71.

Jozef Weyns (vervolg): de jeugd van een oorlogskind

(vervolg)

Kinderjaren in Heist, Hallaar, Grasheide

We weten relatief weinig over Jozef Weyns' eerste levensjaren. Jaren later getuigde hij wel eens dat hij in de Mijldersbeek vlak voor het geboortehuis bijna verdrinken is, toen hij er met zijn loopmand was ingevallen.² Vader Louis Weyns moest al snel op zoek naar een geschikte boerderij voor zichzelf en zijn gezin. Eerst bood hij 4.000 BEF voor een boerderij vlakbij 'In Holland',³ maar toen kwam er een goedkopere hofstede beschikbaar op 't Spek, een gehucht van Hallaar. Met zijn oppervlakte van slechts 690 hectares was Hallaar als kleine gemeente, pas in 1876 afgesplitst van Heist-op-den-Berg.⁴ De hoeve, bezit van een verre neef, Karel Wijns, en al enkele generaties eigendom van de familie, werd aangekocht, gerenoveerd en in mei 1914 verhuisde het gezin Weyns-De Hoef hier naartoe.

Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in augustus 1914 strooide echter roet in het eten. Op 1 augustus 1914 kondigde de Belgische regering de mobilisatie af. Wie legerdienst gedaan had, werd onder de wapens geroepen. Dit had gevolgen, want vader Louis Weyns had wel degelijk zijn legerdienst volbracht! Voor 1909 gebeurde de selectie van dienstplichtigen nog door middel van loting. Louis had destijds op het gemeentehuis van Heist het nummer 96 getrokken en moest daardoor naar het leger. Hij wilde ook absoluut niet dat zijn ouders een plaatsvervanger zouden inhuren en ging zelf in dienst.

Louis Weyns werd dus heropgeroepen en op 1 augustus 1914 nam hij afscheid van zijn (hoogzwangere!) vrouw en zijn kind om pas vier jaar later terug te keren. Jozef schreef hierover: *'Op 1 Augustus was vader heengegaan; ik kon amper lopen, en op 30 augustus werd mijn broer, als tweede kind van het jonge gezin, geboren. Wij kenden vader niet dan van het groot portret dat op de schoorsteenboezem hing en waarop hij prijkte in het donkerblauwe kanonniersuniform waarin hij had gediend. Zo menige keer heeft mijn broer hem daarop toegesproken: Maa(r) va, wanneel komde gij (af) van da(t) poltlet?'*⁵

Voor Hallaar en Heist hadden de Duitse inval en bezetting belangrijke gevolgen. Tijdens de eerste weken werd de streek overspoeld door vluchtelingen. Daarna bombardeerden de Duitsers de kern van de gemeente Heist tot tweemaal toe, met als gevolg dat de bevolking massaal op de vlucht sloeg. De familie Weyns vluchtte tijdelijk naar Berlaar en Boechout, maar keerde vrij snel terug.⁶ Pas na de val van Antwerpen in oktober 1914 zou de rust min of meer terugkeren. 'In Holland' fungeerde tijdens die bange augustusdagen als schuiloord van familieleden en burens die niet op de vlucht waren geslagen. Toen de Duitse ruiters op een gegeven moment

² Over zijn jeugd: J. Weyns, *Het verhaal van ons huis*, p. 62-69.

³ Vader Weyns heeft altijd spijt gehad dat hij deze hoeve niet heeft kunnen kopen. Vele jaren later kocht zijn zoon Jozef echter een balk uit deze boerderij. Deze steekt nu boven de eethoek van de woonkamer in Ter Speelbergen. Een tekening van het motief: J. Weyns, *Het verhaal van ons huis*, p. 69.

⁴ Gegevens over Heist en zijn huidige deelgemeenten uit: L. Herteleer, *Geschiedenis van Heist-op-den-Berg 1795-1976*.

⁵ J. Weyns, *Het verhaal van ons huis*, p. 66.

⁶ AJW, nr. 1911, heemkundig veldboek III, p. 194-195.

inval aanstroomden, vluchtte iedereen naar de kelder. Uitzondering op de regel vormde Jozefs grootmoeder Maria Octavia Gijsbrechts: *'Eén enkele vlood er niet: peteken, dat kleine, donkere, zachte, bescheiden Octavieken van Jefken Gijzes (Gijsbrechts). Zij wachtte, bedaard en onverschrokken, de Duitsers op haar voorhof af, sprak met hen, kreeg zelfs een papier waarmee ze door de Duitse linie heen, op zoek trok naar onze petere.'*⁷

De vier lange jaren bezetting zonder vader verliepen al bij al vrij vlot, vooral dankzij de inzet van de vrouwelijke familieleden. Jozef herinnerde zich later van de oorlogsjaren dat hij samen met zijn oom wel eens sliep in een ruimte naast het varkenshok van 'In den Egger' om de kostbare varkens te bewaken.⁸ Nooit vergat hij dat zijn grootmoeder ongeneeslijk ziek werd: *'Op een dag kwamen we er en toen lag zij bleek op het grote witte bed in het kleine kamertje links naast de inkom van het grote huis. Ik zie haar nog liggen. Wat volgt, herinner ik mij niet meer; dat heeft mijn moeder mij verhaald. Ik moest naast peteken op een stoel gaan staan. Peteken heeft, voor de laatste keer, mijn hand genomen en gezegd: 'Jefken, zoneken, ik zal uw va niet meer zien maar gij wel, hij komt terug.'*⁹ Maria Gijsbrechts overleed op 12 november 1917, amper 61 jaar oud.

Nest en Jef Weyns

"Ik groeide op als boerenkind, als vrije vogel in het vrije veld. Het heem van mijn jeugd, te Hallaar, lag ver van dorp en toren. Ik zie nog met de ogen der herinnering de geurende hooioppers, bij juni-avond, met hun ronde koppen doorheen de gelaagde mistbanken steken. [...]"

En de seizoenen die wendden en wisselden en 't werk van onze mensen deden beginnen en beëindigen, hoe hadden ze elk hun schoonheid!"

WEYNS Jozef, *Het verhaal van ons huis*, Davidsfonds, Leuven, 1954, p. 31

Na de wapenstilstand op 11 november 1918 konden de frontsoldaten eindelijk naar huis terugkeren. De thuiskomst van vader Louis Weyns is Jozef altijd bijgebleven:

⁷ J. Weyns, *Het verhaal van ons huis*, p. 66. Een uitgebreidere versie: AJW, nr. 1911, heemkundig veldboek III, p. 170 e.v.

⁸ J. Weyns, *Trouw blijven aan het geboortehuis*, p. 76.

⁹ J. Weyns, *Het verhaal van ons huis*, p. 67.

*'En hij is weergekeerd. Op een donkere Zaterdagavond, 23 november 1918. Ik zie hem nog binnenkomen, vergezeld van zijn jongste broer, die brave Nest-oom-zaliger; moeders jongste broer, Neel-oom-zaliger, was vooruit de boodschap komen brengen en had als bewijs een spierwit brood meegebracht. Moeder viel van haar stoel in zwijm naast de kamerdeur; vader tilde ons op en kustte ons, terwijl wij, schuw en schuchter, niets wisten te zeggen of te doen want wij kenden hem niet. Hoe grijpen mij deze herinneringen aan, nu ik dit alles weer zo diep herbeleef!*¹⁰

Louis Weyns heeft acht frontstrepen en vier oorlogsdecoraties gekregen. Pas in 1934 werd hij definitief uit het leger ontslagen.¹¹ Hij zou in 1926 in Hallaar nog gemeenteraadslid worden en tijdens de Tweede Wereldoorlog zelfs eerste schepen.¹²

Jozef zelf werd in 1919 zes jaar en ging naar de gemeentelijke lagere school van Hallaar. In 1923 maakte hij de overstap naar het 'Onzea-onderwijsgesticht' in Heist. Deze private jongensschool was in 1913 opgericht door Jan Alfons Onzea. Zijn drie dochters gaven er les. De school kreeg in 1923 het statuut van een aangenomen, gesubsidieerde instelling en genoot een uitstekende reputatie. Op het programma stonden vakken als algebra, meetkunde, Engels en Frans. Die kennis van het Frans zou Jozef later trouwens nog uitstekend van pas komen. Uit de schoolrapporten die Jozef in zijn archief bewaarde, blijkt dat hij de beste leerling was van de klas.

In 1925 trok Weyns naar het Familiepensionaat Van der Borgh in Putte-Grasheide, waar juffrouw Leontine Van de Weyer uit Haacht een grote invloed op hem zou hebben. Zij bracht hem in contact met schrijvers als Felix Timmermans en Ernest Claes en zou ook aan de basis hebben gelegen van zijn Vlaamsgezindheid, een duidelijke overtuiging die Weyns altijd trouw zou blijven. Ook in deze school ontpopte hij zich opnieuw als een uitblinker, getuige de lovende commentaren van de leraars.¹³ Jozef was overigens een verwant van de stichters, het echtpaar Van der Borgh-Wijns, terwijl een onderwijzeres eveneens Wijns heette.¹⁴ Het bezoeken van twee privé-scholen bewijst dat de familie Weyns-De Hoef niet onbemiddeld was. Later kon Jozef trouwens ook hogere studies doen, wat in die tijd zeker niet vanzelfsprekend was.

Naast het schoolbezoek spendeerden Jozef en zijn broer vooral veel tijd op de akker. *'Zoals toen de gewoonte was, leerden de kinderen thuis werken. Na school trokken ze vlug een slecht pak aan en hielpen ze op de boerderij: de varkens hoeden, aardappelen rapen, de stal uitmesten. Dat was het leven van iedere dag.'*, schreef zijn goede vriend Jos Van Rompay later.¹⁵ Deed Jozef hier zijn voorliefde voor de vrije natuur en het platteland op, die zijn later werk zo zouden kenmerken ?...

¹⁰ J. Weyns, *Het verhaal van ons huis*, p. 68.

¹¹ PAA, *Burgemeesters*, dossier 1319.

¹² AJW, nr. 25, brief van Louis Weyns aan de provinciegouverneur, 12 februari 1942. De oorlogsjaren komen aan bod in het volgende hoofdstuk.

¹³ De rapporten en maandelijkse commentaren van deze scholen bevinden zich in: AJW, nr. 368.

¹⁴ AJW, nr. 1166, brieven van M. Van Roost, september 1959. Deze Van Roost was een oud-leerling van dezelfde school en had samen met Weyns legerdienst gedaan.

¹⁵ In: J. Weyns, *Haard en Heem*, p. 9.

Student aan de normaalschool te Lier

In 1927 ging Jozef studeren aan de Rijksnormaalschool in Lier.¹⁶ Die instelling was opgericht door de Nederlandse koning Willem I ten tijde van het Verenigd Koninkrijk en kon dus bogen op een lange geschiedenis. Doorheen de jaren was de opleiding echter grondig veranderd en gemoderniseerd. Twee Koninklijke Besluiten uit 1923 en 1926 legden het vakkenpakket en het examenreglement vast. De opleiding duurde in totaal vijf jaar: een voorbereidingsjaar en vier studiejaar. Weyns begon als veertienjarige aan het voorbereidende jaar. Het vakkenpakket was erg uiteenlopend met alle vakken die in de lagere school aan bod komen, naast uiteraard didactische vakken en stages. Op het einde van elk leerjaar vonden examens plaats. Het eindexamen ging over de leerstof van de laatste twee jaar van de normaalschool en bevatte zowel theoretische als praktische proeven.

Directeur R. Adriaensen

De fraaie voorgevel van de normaalschool in Lier

Toen Jozef op de school aankwam, bevond die zich net in een tumultueuze periode. Verwoest tijdens de Duitse inval in augustus 1914, bleef de behuizing meer dan 10 jaar lang erg bescheiden. Pas in 1926 konden in de Berlaarsestraat nieuwe en ruime gebouwen in gebruik worden genomen. De vooruitstrevende pedagogische ideeën van directeur René Adriaensen zouden echter voor nog veel meer veranderingen zorgen. De kersverse directeur besloot immers vrijwel meteen na zijn benoeming in 1925 om naar analogie met de internaten in de Angelsaksische landen het principe van 'selfgovernment' in te voeren. Bedenker was de Britse pedagoog A.S. Neill (1883-1973), die persoonlijke vrijheid van kinderen propageerde. Hij stichtte de Summerhill-school, waar leerlingen niet verplicht waren om altijd de lessen bij te wonen en die volledig democratisch werd bestuurd. Dit systeem vond op een aantal plaatsen navolging, onder andere dus in Lier.

Dit betekende de omschakeling van een nogal streng regime naar vrijheid en persoonlijke verantwoordelijkheid. Aanvankelijk verliep deze verandering nogal stroef, maar vanaf 1930 begon het zelfbestuur vlot te functioneren. Concreet kreeg een laatstejaarsstudent de leiding en nam een 'normalistenraad' de beslissingen in verband met orde en tucht, de maaltijden en het dagelijkse vrije verkeer tot buiten de school. De directeur met zijn beheerder, het lerarenkorps

¹⁶ L. Van Leemput (red.), *175 Jaar Rijksnormaalschool te Lier*.

en de studiemeesters van hun kant zorgden voor 'afstandelijk toezicht'. Het systeem bleek te werken, want de studenten waren na enkele jaren erg geestdriftig en de buitenwereld vaak jaloeers. De Lierse rijksnormaalschool verwierf hierdoor een uitstekende reputatie en directeur Adriaensen kreeg de bijnaam 'vader der normalisten'. Bij zijn afscheid op 31 oktober 1937 huldigde de hele school hem dan ook uitgebreid. Weyns maakte bij die gelegenheid deel uit van het feestcomité.¹⁷ Weyns bewaarde in zijn archief naast nogal wat studieboeken en bijbehorende aantekeningen¹⁸ ook een exemplaar van het schoolreglement met daarop uitgebreide (maar grotendeels onleesbare) aantekeningen. Blijkbaar gedijde Weyns te Lier, want weer haalde hij uitstekende resultaten: telkens was hij de eerste van de klas, wat hem jaarlijks felicitaties opleverde van directeur Adriaensen.¹⁹

Over andere activiteiten tijdens deze jaren zijn we slechts in beperkte mate ingelicht. Zeker bracht Weyns één of meer bezoeken aan de Wereldtentoonstelling die in 1930 te Antwerpen doorging als onderdeel van de feestelijkheden voor 100 jaar België.²⁰ Jaarlijks stond een studiereis op het programma. Nadat Blankenberge, Bergen, Couvin, Hoei, Verviers en Virton werden bezocht, zette een leraar in mei 1931 een uitwisseling op het getouw met Londense normalisten. Weyns was erbij en bezocht er de belangrijkste toeristische attracties. Nadien schreef hij over deze reis een bevlogen opstel dat wellicht in het schooltijdschrift verscheen. *'En zoals we kwamen, zo gingen we... We blikken terug naar Londen als naar een grote illusie. 't Is voorbij. We hebben een stukje van de wereld gezien; dat blijft in ons leven. We zijn nu rijk; zinnen en geest verzadigd. We zullen er nut uit trekken. In hoeveel lessen zullen we niet met vuur spreken over Londen, Engeland, de zee! Dat kunnen we allemaal.'*²¹

Op het einde van zijn studiejaren in Lier was Weyns één van de leiders, blijkens een klad van een verslag over zijn medestudenten gericht aan de directeur. Hierin geeft hij blijk van zijn ontevredenheid over de leidende studenten die hun taak aanvankelijk niet behoorlijk deden. Om het systeem nog te verbeteren, wilde hij de zaken anders aanpakken: *'Heer Bestuurder, Ik weet niet, hoe de leiders gewoonlijk gewoon zijn hun verslag bij U in te dienen. Ik zal het misschien op een revolutionaire manier doen. Oordeel straks of 't goed of slecht is. Eerst en vooral, als ik tot U kom, is dat niet om leerlingen aan te klagen. Integendeel. Ik vind het ietwat zwak van de leiders dat ze zelf niet genoeg opbouwen bij hun medeleerlingen. De meesten speuren rond naar de missingen die begaan worden, zetten ze in hun geheugen en op papier en brengen ze mr. Bestuurder over om hem 't werk te laten doen. Waarom zelf niet verbeteren, waarom niet gesproken tot die leerlingen zelf? Er hebben leiders voor me gezeten met een notaboekje naast zich. Er praatte een leerling. Ongemerkt kwam de naam op 't papier. De leerling weet het niet. Seffens zegt hij nog eens een woordje. Een streepje achter den naam. Dan komt bij hij mr. Bestuurder. Die moet nu de vermaningen uitspreken. Wat heeft de leider nu voor goeds verricht? Zo rondzien, en overbrengen kan iedereen. Waar zit het leiden? 'k Vind het niet opvoedend. Zo is 't zelfbestuur niet. Als de leiders beter worden – en iedereen moet leider worden – dus als iedereen beter gaat inzien waarvoor we hier op school staan, dan zal het zelfbestuur nog omhoog gaan. Blijven ze zo, dan staan we me dunkt zo nagenoeg aan een toppunt. Gedurende de 4 jaar dat ik hier op school ben, heb ik 't zelfbestuur mooi zien klimmen. De basis is veel gezonder geworden. Die was over 4 jaar nog erbarmelijk Mr. Bestuurder kan misschien beter*

¹⁷ Een exemplaar van de gelegenheidsbrochure bevindt zich in: AJW, nr. 368.

¹⁸ AJW, nrs. 1322 en 1323.

¹⁹ AJW, nr. 368.

²⁰ Gebruikte toegangskarten in: AJW, nr. 368.

²¹ Over deze reis: AJW, nrs. 1357 en 1368.

't nut, de opvoedende waarde van 't zelfbestuur inzien, beter 't doel kennen waarnaar hij streeft. Wij leven er in. Ik weet hoe een goede en een slechte leerling er over denkt. Mr. Bestuurder is de grote leider maar hij staat gedeeltelijk buiten. En de leerlingen voelen niet zoals U voelt, nog geen 5 op het totaal. Iedereen beseft wel het algemeen nut. Maar wie denkt aan zijn eigen verbetering, zijn zedelijke vorming? De studie, de orde, de tucht, de solidariteit gaan allemaal naar de perfectie toe; maar op zedelijk gebied...' We beschikken echter niet over andere bronnen of getuigenissen van medeleerlingen om te controleren om Weyns zijn goede voornemens ook in de praktijk heeft omgezet.²²

In de zomer van 1932 studeerde Weyns af als onderwijzer. Zijn diploma bleek meteen van nut, want van 1 tot 23 juli²³ fungeerde hij als onderwijzer aan de gemeenteschool te Hallaar.²⁴ Weyns, ambitieus en onmiskenbaar begaafd, besloot echter zijn studies verder te zetten en toog naar de Rijksuniversiteit Gent, waar hij zich inschreef als student aan het Hoger Instituut voor Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde. Met de Lierse Normaalschool bleef hij echter voeling houden. Dit was mogelijk dankzij een bloeiende oud-leerlingenbond, met alweer directeur Adriaensen als bezieler. Blijkens de statuten uit 1933 was de hoofddoelstelling *'De verbroedering onder de oud-normalisten en de gehechtheid aan de school te bevorderen.'* Middel bij uitstap daarvoor was het tijdschrift *Band*, dat verscheen vanaf 1936. Weyns is tot 1970 lid geweest van de oud-leerlingenbond.²⁵ Of hij aan veel activiteiten heeft deelgenomen, weten we niet. Toen de school in 1948 zijn eeuwfeest vierde, verscheen een gedenkboek, waarvoor Weyns, alsdan te Lier studiemeester, een uitgebreid curriculum vitae had ingestuurd.²⁶ In het gedenkboek uit 1992 is opnieuw een biografisch lemma aan hem gewijd.

Geregeld organiseerde Weyns in het provinciaal Domein Bokrijk een reünie van zijn klasgenoten uit 1932. Op het programma stonden dan onder meer een geleid bezoek doorheen het domein en een gezellig samenzijn in Weyns' conservatorwoning, waarvoor hij achteraf enthousiaste reacties mocht ontvangen. Met Weyns' overlijden in 1974 kwam uiteraard een einde aan deze traditie, waaraan hij sterk hield.²⁷ Als oud-student is Weyns dus vele jaren verknocht gebleven aan "zijn" normaalschool. In 1971 zegde hij zijn lidmaatschap van de oud-leerlingenbond echter plots op. In een striemende brief aan het bestuur legde hij uit waarom. Ten eerste nam hij het bestuur van de Bond kwalijk dat in *Band* nooit enige aandacht was besteed aan zijn publicaties of aan zijn werk als conservator van Bokrijk. Ten tweede toonde de school zelf nooit interesse voor Bokrijk en vroeg ze nooit om een geleid bezoek. Een derde reden zou geweest zijn dat vrijzinnigheid een voorwaarde voor lidmaatschap (geworden) was. En daarmee kon de conservatieve katholieke Weyns niet akkoord gaan.²⁸ De opgegeven redenen lijken op het eerste gezicht niet in verhouding te staan tot Weyns' toorn: mogelijk speelden er andere - persoonlijke - motieven. Jozef Weyns was in ieder geval niet altijd even gemakkelijk in de omgang, wat de aanleiding vormde tot meer dan één hoog oplaaierend conflict.

Sam Van Clemen en Sofie Wauters

²² AJW, nr. 368, kladbrief aan R. Adriaensen, z.d.

²³ Voor de Tweede Wereldoorlog konden lagere scholen zelf beslissen wanneer verlof werd gegeven. Ze hadden als enige verplichting 440 halve dagen les te geven.

²⁴ AJW, nr. 99, verklaring door J. Weyns voor de burgemeester van Hallaar, z.d. (juli 1942).

²⁵ Hij was eveneens lid van de nationale oud-leerlingenbond van de rijksnormaalscholen. Lidkaarten in: AJW, nrs. 865 en 1331. Nummers van *Band* zijn niet aanwezig in de bibliotheek van Ter Speelbergen.

²⁶ AJW, nr. 101.

²⁷ Over deze jaarlijkse bijeenkomsten: AJW, nr. 843.

²⁸ AJW, nr. 949, brief aan de oud-leerlingenbond, 24 maart 1971.